

Управління культури, національностей, релігій та туризму
Хмельницької облдержадміністрації
Хмельницька обласна універсальна
наукова бібліотека

Роль публічної бібліотеки в процесі екологізації економіки

З досвіду роботи

Хмельницький
2017

ББК 78.381.9 : 20.1 + 65.9(УКР)28-18
Р 68

Роль публічної бібліотеки в процесі екологізації економіки / Упр. культури, національностей, релігій та туризму Хмельниц. облдержадмін.; Хмельниц. обл. універ. наук. б-ка. – Хмельницький, 2017. – 16 с.

Друкується за рішенням Науково-редакційної ради Хмельницької ОУНБ, протокол № 5 від 03.05. 2017 р.

Укладачі: *Босюк Г.А., Шмаль Т.А.*

Відповідальна за випуск: *Синиця Н.М.*

© Хмельниц. ОУНБ, 2017

Загальновідомо, що виробнича діяльність людини безпосередньо впливає на навколишнє середовище і його стан чималою мірою визначається показниками ефективності економіки. Між рівнем забруднення довкілля та величиною економічних збитків існує пряма залежність. Отже, економізація навколишнього середовища й екологізація економіки – це два головні напрями діяльності держави та її економіко-екологічної політики на сучасному етапі розвитку.

Під екологізацією економіки розуміється поступовий процес перетворення економіки, скерований на зменшення інтегрального екоруйнівного впливу господарських процесів у розрахунку на одиницю сукупного суспільного продукту.

Екологізація здійснюється через систему організаційних заходів, інноваційних процесів, реструктуризацію сфери виробництва і споживчого попиту, технологічну конверсію, диверсифікацію виробництва, раціоналізацію природокористування, трансформацію природоохоронної діяльності, які реалізуються як на макро так і на мікроекономічних рівнях.

За визначенням окремих учених економістів-екологів, екологізація визначається як об'єктивно зумовлений процес перетворення всієї суспільної праці, спрямований на збереження і розвиток суспільно-економічних функцій природи.

Сьогодні питання екологізації економіки України стає особливо актуальним – процеси деградації довкілля мають місце практично в усіх регіонах нашої держави, а змінене людиною навколишнє природне середовище впливає на суспільство в зворотному напрямку і не завжди позитивно. Насамперед, це пов'язано із стрімким зростанням техногенного навантаження на природне середовище, значним виснаженням природних ресурсів, щорічним збільшенням екологічних проблем і катастроф, із збільшенням питомої ваги природно-експлуатуючих галузей.

Вихідною передумовою екологізації розвитку економіки є вдосконалення технологій основних виробничих процесів і природоохоронних заходів для підвищення їх екологічної активності. Цілком очевидно, що впровадження таких технологій значною мірою залежить від дієвості механізму

еколого-економічного стимулювання, який передбачає сукупність засобів (заходів, методів, важелів) впливу на фінансовий стан економічних суб'єктів з метою орієнтації їх діяльності в екологічно сприятливому напрямку.

Варто виділити декілька важливих і першочергових напрямків екологізації економіки. Насамперед, **екологізація законодавчої бази** – це облік екологічних наслідків для держави і населення при прийнятті того чи іншого закону в будь-якій галузі, орієнтація законодавчих і нормативних документів на екологічні проблеми та їхнє попередження (недопущення). Також екологізація податкової системи на основі затвердженого законодавства. Необхідно затвердити податки і податкові ставки таким чином, щоб будь-якому виробнику було максимально вигідно переорієнтувати свою діяльність на екологічно безпечну, ніж сплачувати штрафи. Безперечно, актуальним напрямком є формування об'єктивної необхідності **екологізації промислових процесів**. Запровадження екологічно чистого виробництва в усіх галузях українського господарства є необхідною передумовою переходу на шлях сталого розвитку. Технологічна відсталість, велика енерго та матеріаломісткість вітчизняної економіки спричиняють надмірне забруднення природного середовища та інші форми його деструкції, що негативно впливає на стан здоров'я населення і природно-ресурсний потенціал.

Ще одним з напрямків, який варто відзначити, є **формування екологічної свідомості суспільства**, екологічне виховання й освіта. Вкрай необхідним є усвідомлення тієї природної спадщини та її якості, яку отримають від нас майбутні покоління. Також необхідно забезпечити доступність екологічної інформації для населення й розвивати екологічну освіту з позиції законів самозбереження.

Одним з головних шляхів вирішення екологічних проблем вбачається перехід на інноваційну модель розвитку національної економіки, як основного засобу екологобезпечної модернізації виробництва, та впровадження процесів ресурсозбереження. Інноваційна модель виробництва в поєднанні з ресурсозбереженням дозволить при тому самому

рівні видобутку ресурсів (адже процес виробництва неспинний і не може зменшуватися) виробляти з них більше продукції, матеріалів, сировини, завдяки безвідходним технологіям, вторинній переробці, використанню відходів тощо. Основними напрямками інноваційного розвитку мають бути:

- екологічна реструктуризація та екологічна модернізація виробництва, що передбачає зміну галузевої структури за рахунок зниження попиту на продукцію екологічно брудних виробництв або шляхом модернізації підприємств-споживачів такої продукції;

- розробка та використання природоохоронних технологій, зокрема, більш широкого використання технологій утилізації відходів, рециркулювання ресурсів після їх обробки, рекультивация порушених земель, вторинне або замкнуте водоспоживання;

- сприяння розвитку інформаційно-телекомунікаційних технологій і електроніки; космічних і авіаційних, хімічних, виробничих, енергозберігаючих, нових транспортних технологій, виробництво нових видів продукції та послуг;

- запровадження на промислових підприємствах систем екологічного менеджменту, що є сучасним механізмом управління природоохоронною діяльністю, функціонування якого сприяє покращенню екологічних показників підприємств та зниження екологічних ризиків і витрат природоохоронного призначення, як свідчить зарубіжний досвід;

- формування екологічних вимог до розробки нових технологій, запровадження в практику жорсткого екологічного контролю існуючих технологій у відповідності до сучасних екологічних та економічних нормативів та стандартів, що сприятиме підвищенню інноваційної активності підприємств.

Процеси екологізації мають на меті не тільки боротьбу з забрудненням навколишнього середовища, тут необхідний комплексний підхід до екологізації економічного розвитку, який передбачає запровадження системи заходів щодо зниження навантаження на довкілля. Результатом екологізації стане формування «зеленої економіки».

Ключовим завданням тут є реалізація інвестиційних

програм в таких галузях економіки як енергетика, транспорт, будівництво, які є основними споживачами енергії та забруднювачами навколишнього середовища. Капіталовкладення повинні бути спрямовані на підтримку новітніх технологій та інновацій у сфері енергозбереження та енергоефективності, утилізації та вторинного використання ресурсів. В першу чергу, це стосується енергетичної галузі. Застарілі технології та оснащення енергетики є основною причиною її низької ефективності та створюють навантаження на навколишнє середовище. Тому інвестиції в цю галузь постають одним із найбільш дієвих інструментів в процесі побудови «зеленої економіки».

Ще одним важливим напрямом екологізації економіки є широкомасштабний розвиток маловідходних та ресурсозберігаючих технологій, які вирішують проблему ефективного використання сировини та виконують функцію охорони навколишнього середовища від забруднення та відходів. Кінцевою метою таких технологій є створення замкнутих технологічних циклів з повним використанням наявної сировини та відходів. Перспективним підходом до формування маловідходних систем є створення територіальних виробничих комплексів (наприклад, в сільському господарстві, рослинництво та тваринництво здійснюють утилізацію власних відходів, сьогодні відходи рослинництва слугують альтернативним паливом та ін.).

Процес екологізації поступовий і довготривалий. Значною мірою він залежить від екологічної свідомості людей, психологічного настрою, їх екологічної кваліфікації. Тому публічна бібліотека як найбільший інформаційний центр повинна задовольнити потребу громади в інформації з питань екологізації економіки.

Значна увага фахівцями обласної універсальної наукової бібліотеки приділяється популяризації екологічних знань серед користувачів, дбайливого ставлення до природи та навколишнього середовища, питанням екологічного вирощування чистої продукції та здорового харчування. В організації даного напрямку роботи застосовуються різні форми: **декади популяризації літератури, екологічні мандрівки, презентації книжко-**

вих виставок, огляди та перегляди літератури, Дні довкілля, Дні інформації, тематичні зустрічі з представниками екологічних служб тощо.

Для цього відділ виробничої літератури співпрацює з Департаментом екології та природних ресурсів облдержадміністрації, Навчально-методичним центром цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Хмельницької області, ГО "Хмельницький молодіжний клуб розвитку", Хмельницьким обласним осередком Всеукраїнської екологічної громадської організації «МАМА-86», Хмельницьким обласним еколого-натуралістичним центром учнівської молоді, Клубом органічного землеробства «Садиба», навчальними закладами та громадськими організаціями.

Розробляються методичні поради, дайджести та консультації для бібліотек області за темами: **«Популяризація літератури з основ безпеки життєдіяльності», «Економічна література в житті суспільства та шляхи її популяризації», «Економіка від простого до складного», «Українське село запрошує: поради тим, хто розпочинає бізнес у сільському туризмі», «Бібліотека, як банк ідей екотуризму».**

З метою поліпшення екологічної ситуації в державі, формування нового природоохоронного менталітету бібліотека проводить просвітницьку діяльність та долучається до різноманітних всеукраїнських та обласних акцій еколого-економічного спрямування. Підтвердженням цього є проведення акції **«Збережи довкілля»** спільно з Департаментом екології та природних ресурсів Хмельницької обласної державної адміністрації, метою якої є безкоштовний збір від населення (фізичних осіб) відпрацьованих батарейок. Користувачам бібліотеки та місцевим мешканцям запропоновано використані батарейки не викидати на смітник, а принести до спеціального контейнера у відділ виробничої літератури, біля якого розміщена актуальна довідкова інформація. Під час проведення Всесвітньої кампанії Година Землі фахівці бібліотеки разом з користувачами брали участь у посадці дерев, кущів, квітників під девізом **«Посади дерево».**

В рамках Всеукраїнської екологічної акції «Зробимо Україну чистою Разом!» з метою ознайомлення з літературою з питань екології, «зеленої» економіки та органічного виробництва продукції проведено Дні інформації – **«Еко-інновації як шлях до зеленої економіки», «Сонячна бухгалтерія», «Що стоїть за еко, біо, органік продуктами», «Економіка для всіх»**. Проведено обласний форум Взаємодії, під час якого розглядалися екологічні проблеми Хмельниччини та методи їх вирішення, позиції громадських активістів та ініціативної молоді у сфері еколого-культурного розвитку міста, а також роль сфери бізнесу у вирішенні екологічних проблем та розвитку корпоративної соціальної відповідальності в сфері екології.

З метою розвитку дружнього до природи та соціально справедливого фермерства відбулася пермакультурна зустріч **«Екологічне фермерство і пермакультура»**. Пермакультура (перманентна або стала культура+стале землеробство) – підхід до вирішення проблем, спрямований на пошук взаємовигідних рішень; дизайн земельних та соціальних систем на основі принципів сталого розвитку, перейнятих з природи та місцевої культури.

В рамках заходу учасники мали змогу перейняти досвід вітчизняних фермерів та експертів зі східної Європи, які розповіли про розвиток пермакультури в Україні, створення багатопрофільних сімейних ферм, фермерство у місті, природне землеробство на базі теплої грядки Розума та шляхи покращення ґрунту в органічному землеробстві. Учасники зустрічі відвідали майстер-класи: **«Вермиферма в місті» та «Пермакультурне садівництво: зимові щеплення»**.

Окрім доповідей, презентацій та майстер-класів проводилося робоче спілкування у міні-групах за регіонами та напрямками пермакультури. Учасники створювали пермакультурну мапу України, а також працювали над проектами (освітні, пермакультурні дизайнери, інформаційні, соціальна пермакультура).

Пермакультурну програму для дітей було представлено за темами: **«Як вирощувати суничку у себе на підвіконні**

круглий рік», «Давайте познайомимось з черв'ячком», «Творчість із підручних матеріалів», «Планування екологічної грядки» та «Навчання роботі з садовими інструментами».

Відділ багато уваги приділяє популяризації екологічних знань, формуванню екологічної культури у населення та вихованню громадянина, який здатний мислити екологічно та турбуватися про навколишнє середовище, в якому він живе. З цією метою проводяться: Тижні та уроки екології **«Чиста вода для здоров'я світу»**; Дні довкілля **«Як жити сьогодні, щоб мати шанс побачити завтра»**; уроки екологічної правди **«Біоконверсія відходів заготівлі та переробки лісу в Україні»**; Дні інформації **«Енергетика: історія, сучасність і майбутнє»**; інформаційні години **«Добре для довкілля – корисно для здоров'я», «Заміни лампу – зміни світ», «Сертифікація органічного виробництва»**; Дні корисних порад **«Цифри та факти для екологічного споживача»**; диспути **«Харчове марнотратство чи екологічно відповідальне харчування», «Безпека в житті – життя у безпеці»**; тижні екологічного споживача **«Екологія в тарілці»**; екологічні години **«Зелена економіка» як сучасний феномен»**; Дні економіки **«Глобальні проблеми людства та шляхи їх розв'язання»**; круглі столи **«Світ, який не повинен загинути. Людина і довкілля: сучасний аспект», «Екологічно чисті продукти харчування»**; урок-реквієм – **«Чорнобиль. Трагедія. Пам'ять»**, **«Дзвони Чорнобиля»**, **«Чорнобиль – наш вічний біль»** тощо.

Організовано цикл презентацій книжкових виставок та переглядів літератури за темами: **«Економіка. Туризм. Послуги», «Екосередовище і сучасність», «Біорізноманіття України», «Зелені легені планети Земля», «Життєдіяльність людини та довкілля», «Еко-книга, створена книговидавцями Хмельниччини», «Вода для життя», «Земля в руках людини», «Джерела альтернативної енергії в Україні», «Енергетика сьогодні: проблеми і надії», «Екологічна енциклопедія», «Чорнобиль: від мирного атому до катастрофи», «Енергозбереження. Від виживання до**

розвитку», «Аграрна політика і реформування», «Стратегія розвитку економіки України», «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», де представлена література з питань взаємодії суспільства і природи, про світову екологічну кризу та її наслідки для людства, необхідність дбайливого ставлення до природи тощо.

Підготовлено віртуальні виставки на веб-сайт бібліотеки за темами «Інвестиції в економіку України» та «Органічне землеробство: крок за кроком», а також проведено веб-конференцію з редактором газети «До Землі з любов'ю».

При бібліотеці впродовж багатьох років активно працює клуб органічного землеробства «Успішний дачник – здорова громада», тематика якого присвячена вирощуванню та споживанню екологічно чистих продуктів.

В рамках роботи клубу проводяться засідання за темами: «Необхідність води для організму людини», «Життя у чистому довкіллі», «Еко-товари», «Перші поради для найперших висівань насіння», «Сад і город – без шкідників та хвороб», «Вітаміни на грядці», «Вчимося у досвідчених виноградарів», «ЕМ-препарати в рослинництві – запорука успіху», на яких учасники дізнаються про переваги органічного землеробства та перспективи екологічного агробізнесу, діляться досвідом вирощування сільськогосподарської продукції без застосування хімічних препаратів, ознайомлюються з новими сортами, особливостями дії біопрепаратів, сповідуючи принцип «Здорова земля – здорова рослина, здоровий землероб та його родина».

З метою інформування про зниження ризиків впливу шкідливих речовин на здоров'я людей і навколишнє середовище та популяризації органічного харчування та землеробства серед громадян проводяться Дні інформації «Сад і город без хімії», «Результативне органічне землеробство», інформаційні години «Екологічно відповідальне харчування: десять кроків назустріч природі», «ГМО: від міфів до правди», «Органічне сільське господарство як чинник економічної безпеки», Дні спеціаліста «Збереження ґрунтів України – завдання державної ваги», «Фермерство у розвитку

сільської кооперації», виставки-ярмарки сільськогосподарської продукції «Дарунки щедрої осені», «Золотиться осінь урожаєм», Тижні популяризації літератури «Запровадження новітніх технологій в садівництві, городництві та квітникарстві».

Для заохочення особистих селянських та дачних господарств до агротуристичної діяльності та розвитку підприємницької ініціативи бібліотекою проводяться Дні інформації **«Сільський зелений туризм і довкілля – поради для небайдужих», «Сільгоспкооперативи – шлях до добробуту», «Сімейна ферма: досвід функціонування», «Аграрний бізнес і розвиток сільських територій»,** віртуальні подорожі **«Зеленому туризму – зелене світло».**

Усі заходи супроводжуються переглядами та обговореннями відеофільмів та презентацій: **«Чорнобиль – хроніка подій», «Що справді трапляється з пластиком, що ти викидаєш», «Зелені коктейлі», «Ази органічного землеробства», «На дачу – через бібліотеку»** тощо.

Намагаючись допомагати користувачам додатковою літературою з питань екологізації економіки, а також популяризуючи її через масові форми, бібліотекарі пропонують користуватися періодичними виданнями: **«Актуальні проблеми економіки», «Вісник аграрної науки», «Екологічний вісник», «Економіка АПК», «Економіка і прогнозування», «Економіст», «Економіка України», «Економіка & держава», «Економіка в школах України», «Вісник ХНУ. Економічні науки», «Інвестиції: практика та досвід»** тощо.

Таким чином, проведення заходів еколого-економічного спрямування у бібліотеці допомагає ознайомити користувачів із закономірностями формування інноваційних методів екологізації економіки; сформуванню уявлення щодо визначення існуючих взаємозв'язків між вимогами соціально-економічного розвитку, станом навколишнього середовища й умовами життєдіяльності людей; економічних аспектів взаємодії суспільства і природи; набутти навичок визначення економічної цінності компонентів навколишнього природного середовища і виконання еколого-економічних оцінок, еколого-економічного обґрунтування

господарських рішень; сформувати уявлення щодо напрямів підвищення еколого-економічної ефективності національної економіки.

Список рекомендованої літератури

1. **Вирішення проблеми електронних відходів:** європейські підходи до української проблеми / О. М. Шуміло, Г.П. Виговська, О. М. Цигульова та ін. – К.: ФОП Клименко, 2013. – 88 с.
2. **Данилишин Б. М.** Економіка природокористування: підручник / Б. М. Данилишин, М. А. Хвесик, В. А. Голян. – К: Кондор, 2010. – 465 с.
3. **Дитрих В.** Зелений бізнес – мільярдная сделка! На смену доткомам приходят дотгрини / В. Дитрих. – К.: [б. и.], 2009. – 296 с.
4. **Екологічне управління:** підручник / В. Я. Шевчук, Ю. М. Саталкін, Г. О. Білявський та ін. – К.: Либідь, 2004. – 432 с.
5. **Економіко-технологічно-правові засади** екологобезпечного виробництва продукції і екологізації територій: матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., Польща 17-18 травня 2012 р. – Тернопіль: Крок, 2012. – 272 с.
6. **Ілляшенко С. М.** Управління екологічними ризиками інновацій: монографія / С. М. Ілляшенко, В. В. Божкова. – Суми: Унів. книга, 2004. – 214 с.
7. **Клименко М. О.** Екологія міських систем: підручник / М. О. Клименко, Ю. В. Пилипенко, О. С. Мороз. – Херсон: Олді-плюс, 2012. – 294 с.
8. **Клименко М. О.** Техноекологія: навч. посіб. / М.О. Клименко, І. І. Залеський. – К.: Академія, 2011. – 256 с.
9. **Комач Л. Д.** Еколого-економічні основи технології утилізації і рекуперації промислових та побутових відходів. Управління та поводження з відходами: навч. посіб. / Л. Д. Комач, Є. В. Попов, В. І. Швець. – Хмельницький: Авіст, 2011. – 294 с.
10. **Мельник Л. Г.** Екологічна економіка: підручник / Л.Г. Мельник. – 2-ге вид., випр. і доп. – Суми: Унів. книга, 2003. – 348 с.

11. **Механізми удосконалення взаємовідносин «людина-природа»** в умовах економічної і екологічної кризи: матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Івано-Франківськ 1 - 2 грудня 2011 р. – Тернопіль: Астон, 2011. – 192 с.
12. **Міронова Н. Г.** Екологічна стандартизація і сертифікація: навч. посіб. / Н. Г. Міронова, Г. А. Білецька. – Львів: Новий Світ 2000, 2015. – 140 с.
13. **Моделювання і прогнозування** стану довкілля: підручник / В. І. Лаврик, В. М. Боголюбов, Л. М. Полетаєва та ін. – К.: Академія, 2010. – 400 с.
14. **Основи екології та екологічного права:** навч. посіб. / Ю. Д. Бойчук, М. В. Шульга, Д. С. Цалін, В. І. Дем'яненко. – 2-ге вид., випр. і доп. – Суми: Унів. книга, 2005. – 368 с.
15. **Основи екології:** навколишнє середовище і техногенний вплив: підручник / Я. П. Скоробогатий, В.В. Ощиповський, В. О. Василечко. – Львів: Новий Світ 2000, 2014. – 222 с.
16. **Промислова екологія:** навч. посіб. / С. О. Апостолук, В. С. Джигирей, І. А. Соколовський та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Знання, 2012. – 430 с.
17. **Сотник І. М.** Економічні основи ресурсозбереження: навч. посіб. / І. М. Сотник. – Суми: Унів. книга, 2015. – 284 с.
18. **Тарасова В. В.** Екологізація економіки та екологічність виробництва в регіонах України / В. В. Тарасова // Інноваційна економіка. – 2013. – № 7. – С. 128-133.
19. **Техноекологія:** підручник / М. С. Мальований, В.М. Боголюбов, Т. П. Шаніна та ін.; за ред. М. С. Мальованого. – Херсон: Олді-плюс, 2014. – 616 с.
20. **Ткаченко В. С.** Проблеми державного управління екологізацією економіки: регіональний рівень / В. С. Ткаченко, О. В. Вашук // Інвестиції: практика та досвід. 2014. – № 12. – С. 47-52.
21. **Хвесик М. А.** Екологізація економіки як пріоритетний інструмент сталого розвитку / М. А. Хвесик // Екологічний вісник. – 2010. – № 6. – С. 26-27.

22. **Царенко О. М.** Екологізація виробництва як основа продовольчої безпеки України / О. Царенко, П. Тархов, В. Щербань // Економіка АПК. 2001. – № 5. – С. 15-20.

23. **Царенко О. М.** Основи екології та економіка природокористування: навч. посіб. / О. М. Царенко, О. О. Несветов, М. О. Кадацький. – Суми: Унів. книга, 2004. – 399 с.

24. **Яремчук І. Г.** Економіка природокористування: навч. посіб. / І. Г. Яремчук. – К.: Просвіта, 2000. – 431 с.

Рекомендаційне видання

**Роль публічної бібліотеки в процесі
екологізації економіки**

Відповідальна за випуск:

Синиця Н.М.

Комп'ютерне опрацювання та редагування:

Марчак Т.Ф.

Віддруковано у редакційно-видавничому відділі
Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки

Для заміток